ISSN 2181-3187

BIBLIOGRAFIYADA O‘LKASHUNOSLIK FONDINING AHAMIYATI

Buloqboshi tuman axborot-kutubxona markazi Axborot-bibliografiya xizmati xizmar rahbari Rejavaliyeva Faridaxon

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kutubxona o‘lkashunoslik fondining bibliografik faoliyatdagi o‘rni, uning shakllanish xususiyatlari va ilmiy tadqiqotlar uchun ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘lkashunoslik fondining mohiyati, uning mahalliy bibliografiyaning asosiy manbasi sifatidagi roli, fondning ilmiy-tadqiqot, tarixiy xotirani saqlash va ta’lim jarayonidagi ahamiyati hamda zamonaviy sharoitda fond bilan ishlashdagi muammolar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, fondni raqamlashtirish va bibliografik tavsifni yagona standartlarga keltirish zarurati asoslanadi.*

Kalit so‘zlar: *o‘lkashunoslik, bibliografiya, kutubxona fondi, o‘lkashunoslik fondi, mahalliy bibliografiya, ilmiy axborot, bibliografik tavsif, raqamlashtirish.*

Abstract: *This article analyzes the role of a library’s local lore collection in bibliographic activity, the features of its formation and its significance for scientific research. The study considers the essence of the local lore collection, its role as the main source of local bibliography, the importance of the collection for research, the preservation of historical memory and the educational process, as well as the problems of working with the collection in modern conditions. The need to digitize the collection and bring bibliographic description to unified standards is also substantiated.*

Keywords: *local lore studies, bibliography, library collection, local lore collection, local bibliography, scientific information, bibliographic description, digitization.*

ISSN 2181-3187

Har bir hudud o‘ziga xos tarixga, an’analarga va yozma merosga ega bo‘lib, bu merosni saqlash, tartibga solish va kitobxonga yetkazish kutubxonalarning muhim vazifalaridan biridir. Shu jihatdan kutubxonaning o‘lkashunoslik fondi alohida o‘rin tutadi, chunki aynan fond asosida kutubxonaning o‘lkashunoslik faoliyati shakllanadi. Bibliografiya esa bu fondni tartibga soladi: qaysi hujjat qayerda saqlanishini, u qaysi mavzuga tegishli ekanini va tadqiqotchi uchun qanchalik foydali ekanini ko‘rsatib beradi . Shuning uchun o‘lkashunoslik fondi va bibliografik faoliyat o‘zaro chambarchas bog‘liq: fond bo‘lmasa, bibliografiya manbasiz qoladi, bibliografiya bo‘lmasa, fond foydalanuvchi uchun yopiq bo‘lib qoladi.

Maqolaning maqsadi o‘lkashunoslik fondining mohiyatini ochib berish, uning bibliografik faoliyatdagi o‘rnini aniqlash hamda zamonaviy sharoitda fond bilan ishlashdagi asosiy muammolarni tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotning manbaviy asosini kutubxonashunoslik va bibliografiya bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar, o‘quv dasturlari hamda o‘lkashunoslik fondini shakllantirishga doir uslubiy ishlanmalar tashkil etadi. Maqolada tizimli va qiyosiy-tahliliy yondashuvdan foydalanildi.

O‘lkashunoslik fondi deganda ma’lum bir hudud haqidagi, shuningdek shu hududda yaratilgan hujjatlarning tartibga solingan to‘plami tushuniladi. Bunga kitoblar, davriy nashrlar, qo‘lyozmalar, xaritalar, fotosuratlar, arxiv materiallari va elektron resurslar kiradi. Fondning o‘ziga xosligi shundaki, unda to‘planadigan manbalar faqat mavzusi bo‘yicha emas, hududga aloqadorligi bo‘yicha ham saralanadi. Hududda yashagan olim, shoir yoki jamoat arbobining asarlari, garchi mavzusi umumiy bo‘lsa ham, shu fondga kiradi. Fond to‘liq bo‘lishi uchun kutubxona uni muntazam to‘ldirib borishi kerak. Mahalliy gazeta va jurnallar, hududiy konferensiya to‘plamlari, kam tirajli nashrlar ko‘pincha e’tibordan chetda qoladi, vaqt o‘tgach esa aynan shunday materiallar eng noyob manbaga aylanadi. Shu sababli fondni shakllantirishda sistemali yondashuv talab etiladi.

O‘lkashunoslik fondi mahalliy bibliografiyaning asosiy manbasi hisoblanadi. O‘lkashunoslik bibliografiyasi bo‘yicha o‘quv dasturlarida o‘lkashunoslik hujjatlari

ISSN 2181-3187

o‘lka haqidagi ilmiy adabiyotlar, ilmiy-ommabop adabiyotlar, ma’lumotnoma va ishlab chiqarish adabiyotlari kabi turlarga ajratib o‘rganilishi ko‘rsatilgan. Hudud bo‘yicha bibliografik ko‘rsatkichlar, tavsiyaviy ro‘yxatlar va yilnomalar aynan shu fond asosida tuziladi. Ular orqali tadqiqotchi hududga oid barcha nashrlar haqida bir joydan ma’lumot oladi.

Buloqboshi tuman axborot-kutubxona markazida o‘quvchi-yoshlarni o‘lkamiz tarixi va bugungi kuni bilan tanishtirish maqsadida o‘lkashunoslik fondi tashkil etilgan. O‘lkashunoslik fondi hududimiz tarixi, madaniyati, milliy qadriyatlari, taniqli insonlari va tarixiy voqealariga oid ma’lumotlarni to‘plash, saqlash, o‘rganish hamda keng kitobxonlar ommasiga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. O`lkashunoslik fondida 265 nusxa adabiyot mavjud bo‘lib, o‘lkamiz ijodkorlari asarlari, o‘lkamizga oid ma’lumotlardan tashkil topgan.

O‘lkashunoslik fondini boyitish maqsadida tumanimiz tarixi, mahallalarimizning o‘tmishi, xalqimizning urf-odatlari, an’analari, taniqli ijodkorlar, mehnat faxriylari va turli sohalarda faoliyat olib borgan insonlar haqidagi ma’lumotlarni yig‘ish, o‘rganish va tartibga solish ishlari olib borilmoqda. Shuningdek, mahalliy matbuot nashrlari, maqolalar, fotosuratlar, tarixiy hujjatlar va boshqa manbalar asosida hududimizning boy tarixiy merosini aks ettiruvchi materiallarni jamlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shuningdek tumanimizdagi ijodkorlargan biri Mahmud Jboyev ijodi va faoliyatini yoritish maqsadida “Qalami o‘tkir jurnalist” nomli bibliografik ko‘rsatkich tayyorlandi. Ko‘rsatkichda adibning 12 ta kitobi va 268 ta maqolalarini bibliografik ko‘rsatkich shaklida yoritib berilgan.

O‘lkashunoslik yo‘nalishidagi muhim ishlardan biri — siyosiy qatag‘on yillarida nohaq ta’qibga uchragan yurtdoshlarimizni izlab topish, ularning hayoti va faoliyatini o‘rganish hamda unutilib borayotgan tarixiy ma’lumotlarni tiklashdan iborat.

Shu maqsadda Buloqboshi tumani tarixiga daxldor qatag‘on qurbonlari haqida ma’lumotlarni aniqlash, ularning ism-shariflari, tug‘ilgan joylari, yashagani, faoliyati va taqdiriga oid ma’lumotlarni izlab topish ishlari olib borilmoqda. Bu jarayonda keksa

ISSN 2181-3187

avlod vakillarining xotiralari, oilaviy arxivlarda saqlanayotgan hujjatlar, eski suratlar, mahalliy matbuot materiallari va boshqa tarixiy manbalarni o‘rganish muhim o‘rin tutadi.

Topilgan ma’lumotlarni o‘zaro solishtirish, imkon qadar ishonchli manbalar bilan tasdiqlash va kelajak avlod uchun saqlab qolish ko‘zda tutilgan. Har bir aniqlangan ma’lumot xalqimiz tarixining unutilgan sahifalarini tiklashga xizmat qiladi.

Qatag‘on qurbonlarining hayoti, jasorati va ma’rifatparvarlik faoliyatini o‘rganish orqali yosh avlodda tarixiy xotira, Vatanga muhabbat, ajdodlar merosiga hurmat tuyg‘ularini shakllantirishga alohida e’tibor berilmoqda.

O‘lkashunoslik materiallarini targ‘ib qilish

Markazda to‘plangan o‘lkashunoslik materiallarini kitobxonlarga yetkazish maqsadida mavzuli ko‘rgazmalar, bibliografik tavsiyalar, axborot soatlari va ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar tashkil etish muhim yo‘nalishlardan hisoblanadi. Tarixiy ma’lumotlarni zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida yoritish, elektron materiallar tayyorlash va keng jamoatchilik e’tiboriga havola qilishdan iborat.

Fond ilmiy tadqiqotlar uchun ham asos yaratadi. Tarixchi, tilshunos, etnograf yoki iqtisodchi o‘z mavzusi bo‘yicha manbalarni qidirganda, avvalo o‘lkashunoslik bibliografiyasiga murojaat qiladi. Magistrlik va doktorlik ishlarida mahalliy manbalarning mavjudligi ishning ilmiy yangiligini belgilovchi omillardan biridir. Bundan tashqari, fond tarixiy xotirani saqlashga xizmat qiladi: ko‘plab hujjatlar faqat bitta yoki juda kam nusxada saqlangan bo‘lib, ularni bibliografik tavsiflash va hisobga olish yo‘qolib ketishning oldini oladi. Ta’lim jarayonida ham fond muhim ahamiyatga ega: maktab o‘quvchilari, talabalar va o‘qituvchilar o‘z yurti tarixini o‘rganishda bibliografik ko‘rsatkichlardan foydalanadi, bu esa ularning ma’lumot izlash ko‘nikmasini ham shakllantiradi.

Bugungi kunda o‘lkashunoslik fondi bilan ishlashda bir qator qiyinchiliklar mavjud. Birinchidan, ko‘p hujjatlar hali raqamlashtirilmagan, shu sababli ularga

ISSN 2181-3187

masofadan kirish imkoni cheklangan. Ikkinchidan, ayrim kutubxonalarda bibliografik tavsif yagona standartlarga to‘liq mos kelmaydi, bu esa qidiruvni qiyinlashtiradi. Uchinchidan, mahalliy elektron nashrlar va ijtimoiy tarmoqlardagi hujjatlarni fondga kiritish tartibi hali to‘liq ishlab chiqilmagan. Bu muammolarni hal qilish uchun fondni bosqichma-bosqich raqamlashtirish, yagona elektron katalog yaratish va kutubxonalar o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur. Shuningdek, bibliograf xodimlarning malakasini oshirish ham muhim, chunki zamonaviy axborot muhiti ulardan yangi bilim va ko‘nikmalarni talab qilmoqda.

Shu bilan birga, mazkur maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, alohida hududdagi kutubxonalar fondlarining hajmi, tarkibi va raqamlashtirilish darajasi bo‘yicha statistik ko‘rsatkichlar keltirilmagan. Bunday ma’lumotlarni kutubxonalarning hisobot hujjatlari va elektron kataloglari asosida alohida tadqiqotda to‘plash maqsadga muvofiqdir. Bu holat tadqiqotning ilmiy cheklovi sifatida qayd etiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, o‘lkashunoslik fondi bibliografiyaning mazmunini belgilaydigan asosiy poydevordir. Birinchidan, u hududning yozma merosini saqlaydi. Ikkinchidan, mahalliy bibliografiyaning asosiy manbasi bo‘lib xizmat qiladi. Uchinchidan, ilmiy izlanishlar va ta’lim jarayoni uchun tayanch yaratadi. To‘rtinchidan, yangi avlodda yurtiga bo‘lgan hurmatni shakllantiradi. Fondni boyitib borish, uni zamonaviy usullar bilan tartibga solish va keng ommaga ochish nafaqat kutubxonachilarning, balki butun jamiyatning vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Соснина Н. И. Краеведение как одно из важнейших направлений в библиотечной работе с детьми // Вестник ДВГНБ. – 2020. – № 3 (88). – С. 40–42. URL: https://fessl.ru/docs-downloads/2020/09_20/vestnik-3-88/40-42.pdf (murojaat sanasi: 21.10.2026)
2. Berdiyeva Z., Mamatraimova X., Zokirova T. Bibliografiya: Umumiy bibliografiya: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, NMIU, 2017. – 208 b.

3. Mamatraimova X. Bibliografiya tarixi: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2008. – 80 b.
4. Чернова Н. Н. Аналитико-синтетическая переработка краеведческой информации (консультация). – Хабаровск: Дальневосточная государственная научная библиотека, 2013. URL: https://fessl.ru/docs-downloads/NMO/MK_Che_Kray.pdf (murojaat sanasi: 21.10.2026)
5. G‘aniyeva B. I. Axborot-kutubxona katalogi va fondi: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, 2016. URL: https://library.tuit.uz/knigiPDF/gum/4-726.pdf (murojaat sanasi: 21.10.2026)
6. Bibliografiyashunoslik: o‘quv dasturi. – Qo‘qon: Qo‘qon davlat universiteti, 2025. URL: https://www.kokandsu.uz/files/science_programs/1766464296_en_BIBLIOGRAFIYASHUNOSLIK.pdf (murojaat sanasi: 21.10.2026)